

Estils

Descobrir el Pallars a través de les dones de la història

El projecte Joc de Dames proposa descobrir el passat de la zona fent protagonistes les dones

AURE FARRAN
BARCELONA

Massa sovint la història ens l'han explicada únicament basant-se en dates, noms d'homes i batalles. Així ho assegura la investigadora i guia interpretadora de l'Ecomuseu de les Valls d'Aneu, Cristina Simó, i així ho hem pogut constatar massa sovint quan ens indinsem en un episodi històric o quan fem alguna visita (guiada o no) per descobrir el nostre patrimoni cultural. D'aquesta constatació, i de la necessitat d'acabar amb aquesta realitat, va sorgir fa gairebé nou anys el projecte Joc de Dames, impulsat per la mateixa Simó i per Noemí Nus, responsable de Femmes Cultura. D'un viatge compartit en cotxe, i de la seva experiència com a responsables de guiatge en diferents espais culturals, en va sorgir aquest projecte de divulgació històrica que, com explica Nus, en el fons és "una metodologia de treball, una manera de fer un guiatge cultural en què s'incorpora de manera sistemàtica la perspectiva de gènere". Com afegeix Simó, l'objectiu del projecte és combatre el patriarcat i tenir en compte les característiques d'edat, d'interessos i de capacitats de tots aquells que han format part de la història d'un indret; "la Noemí ja tenia un enfocament feminista en les seves visites i ens vam preguntar si no hi havia una altra manera d'explicar la història. El que volem és que la gent s'adoni que la història la fa tota la humanitat, sigui del gènere que siguis".

Així, el Joc de Dames va començar amb la coordinació dels guiatges en quatre espais del Pallars: el castell i la canònica de Mur, el monestir de Santa Maria de Gerri (que avui no es pot visitar perquè cal fer-hi una actuació de manteniment de l'espai), el monestir de Sant Pere del Burgal i l'església de Santa Maria d'Aneu, i al llarg dels anys ha anat incorporant nous espais, com el Palau de Llordà, a Isona, i el Castell de València d'Aneu. Una feina que és el resultat d'anys d'investigació, però també de la molta feina que han fet abans altres persones, com la historiadora Teresa Vinyoles, reputada medievalista. La mateixa Cristina Simó reconeix que ella ha dedicat i dedica molt de temps a investigar i fer recerca "a partir de molta feina d'arxiu, anant a les fonts primàries.

Perquè el que ha passat és que, a partir del segle XVIII, en molts documents es va anar eliminant la referència a les dones, de manera que es va anar esborrant la seva presència en la història". Com rebla Simó, al final, "el que fem és explicar la història d'una manera més realista. Sobretot, el que vull que es vegi, en el cas concret del Joc de Dames, és la xarxa política que arriben a estendre els dones i com acostumen molt més a pacificar i a col·laborar que no pas a estendre el conflicte, són més diplomàtiques". Si es fa visible aquest paper que han jugat històricament, apunta Simó, "podrem entendre que les coses es poden fer d'una manera diferent. I fins i tot els homes s'adonaran de quin paper els ha obligat a jugar el patriarcat, el capitalisme, les religions monoteïstes, etc."

En la mateixa línia, Noemí Nus explica que es van adonar que les dues explicaven des de llocs diferents, el Pallars Jussà ella, i el Sobirà la Cristina, esdeveniments històrics d'un període força concret –segles XI i XII–, a partir de personatges que no eren els mateixos, però que estaven relacionats; "a partir d'aquí vam començar a desconstruir el que sabem i vam tornar-ho a construir lligant els edificis i el relat històric, referenciant-nos i parlant d'elles, de les dones que van tenir un paper igual de rellevant que els dels homes en aquell període". Nus qüestiona que el seu es plantejés com un projecte innovador i, sobretot, que encara avui es consideri que trenquen esquemes, quan el seu plantejament igualitari, aquest d'explicar la història tant des del punt de vista dels homes com el de

Oblit
Les dones van ser eliminades de molts documents històrics

Importància
En el projecte es fan visites a joies històriques desconegudes

les dones, hauria de ser l'habitual. A tota aquesta feina feta i a la molta que encara queda per fer, Noemí Nus hi afegeix un nou repte: poder explicar la història també tenint en compte totes les classes socials i totes les edats.

I com rep el públic el Joc de Dames? Simó i Nus reconeixen que hi ha qui se sorprèn i alguns (pocs) que es molesten, i que expliquen que, encara avui, quan adverteixen que la visita està feta amb perspectiva de gènere, hi ha algú que es desmarca amb un incomprendible "i quan es fa la visita normal?". Però també és cert que cada vegada es troben més, diu Simó, amb "gent que s'adona de l'estafa històrica que hem estat patint, ja que siguis el que siguis, et pots adonar que només t'han estat explicant la meitat de la història". Noemí Nus hi coincideix i recorda

01. El monestir de Sant Pere del Burgal. WIKIPEDIA
02. L'absis de Santa Maria d'Aneu al Museu Nacional d'Art de Catalunya. WIKIPEDIA
03. El castell de Mur forma part d'un conjunt monumental únic. SANTIGLESJAS
04. El Palau de Llordà va ser un palau residencial. A.F.

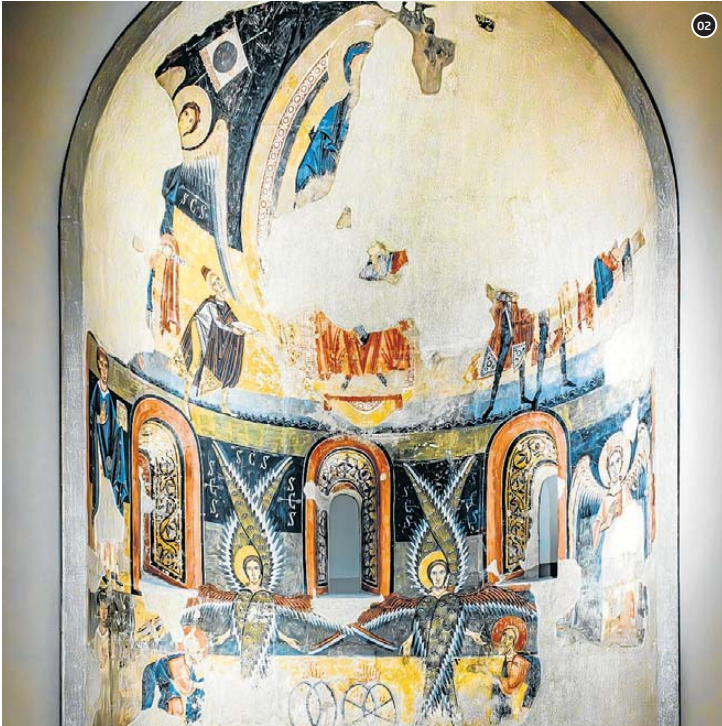

**LES BICIS ELÈCTRIQUES
GUANYEN PRESENCIA
AL PIRINEU**

Les bicicletes elèctriques s'han implantat amb força al Pirineu i s'estan consolidant com una alternativa per complementar el turisme de neu. Segons l'ACN, l'oferta es

pot trobar en estacions d'esquí com les de Ferrocarrils de la Generalitat, però també a la banda francesa dels Pirineus. El Patronat de Turisme de la Diputació de

Leida ha engegat un programa de suport per oferir 85 carregadors elèctrics a 49 municipis de la demarcació i potenciar aquest turisme a la zona.

02

que “ens han estat explicant una història esbiaixada. Parlar de les dones del segle XI i XII en tant que protagonistes de la història com ho van ser ells, permet comprendre millors els territoris i els processos que s'han viscut”. I afegeix que aquest procés de visibilitzar les dones també inclou referenciar les dones que han estat fent historiografia de gènere.

Us convidem a conèixer els espais que formen part d'un projecte que està demanant a crits estendre's arreu del país perquè, per fi, puguem conèixer la història a través dels seus protagonistes, fossin homes o dones.

■ Palau de Llordà

Una joia prou desconeguda que sovint és referència com a castell, però que realment va ser el palau residencial de dos personatges clau de la història del Pallars, la parella formada per Arnau Mir de Tost i Arsenda d'Ager. Es tracta d'un espai fortificat del segle XI i és un dels millors exemples d'arquitectura de caràcter residencial d'època alt-medieval conservats a Catalunya. Des d'aquí, la parella formada per Arnau i Arsenda van liderar la conquesta i repoblament del Pallars Jussà als sarraïns, i aquí hi van establir el centre neuràlgic dels seus dominis.

■ Castell i col·legiata de Mur

Aquest és un conjunt monumental únic, particularment perquè sintetitza bona part de la vida medieval, amb el Castell de Mur i, a un centenar escàs de metres, la Col·legiata de Santa Maria de Mur. Tots dos són edificis que simbolitzen el domini militar i espiritual d'un territori de frontera tot just acabat de conquerir als musulmans. Vinculats a aquest element patrimonial hi ha un nom de dona a reivindicar: Valença de Tost, filla d'Arnau Mir de Tost i d'Arsenda d'Ager i que es va casar amb el comte Ramon V de Pallars Jussà. Valença apareix al costat del seu marit signant documents de gestió i administració del territori.

■ Sant Pere del Burgal

Situat al poble d'Escaló, al Pallars Sobirà i camí de les valls d'Aneu, aquest és un monestir benedictí ja esmentat en documentació corresponent a l'any 859 que avui es troba parcialment enrunat. A l'absis central de la capçalera s'hi han reproduït les pintures murals originals on destaca la mítica figura femenina que hi apareix, la comtessa Llúcia de la Marca, esposa d'Artau I, comte de Pallars, probablement l'únic cas en què una dona que no era verge ni màrtir ni santa ni eclesiàstica, sinó política, està representada a l'absis d'una església romànica. De fet, Llúcia de la Marca va actuar en tots els àmbits de govern del comtat de Pallars al costat del seu marit i fins i tot un cop va enviuar va seguir sent referent en la política catalana.

■ Santa Maria d'Aneu

Aquesta és una construcció romànica que ja apareix esmentada en l'acta de consagració de la Seu d'Urgell de l'any 819. A dins es poden contemplar la reproducció de part de les pintures originals, datades a cavall dels segles XI i XII, conservades al MNAC, i on són molts els elements representats que no segueixen les normes tradicionals de l'època. Noms vinculats a aquesta edificació són Llúcia de la Marca, Artau I de Pallars o Caterina Albert de Pallars, esposa d'Hug Roger III, últim comte del Pallars, i que va resistir el setge sobre el castell de València d'Aneu.

■ Castell de València d'Aneu

Cristina Simó reconeix que estem davant d'un jaciment molt difícil d'explicar, perquè el que es veu actualment és molt posterior al final del comtat. Per aprofundir en la seva història, quan fa els seus guiatges, la investigadora hi fa una línia del temps amb totes les comtesses del Pallars. Ha aconseguit referenciar-les gairebé totes, inclosa una comtessa musulmana del segle IX, Fatema, i també algunes segones esposes que van jugar un paper important. Noms com els de Sibilla I de Pallars, Gillerma I, Goldregot de Cerdanya, Estefania d'Urgell o Constança.

**Empoderar les dones
també des del
patrimoni cultural**

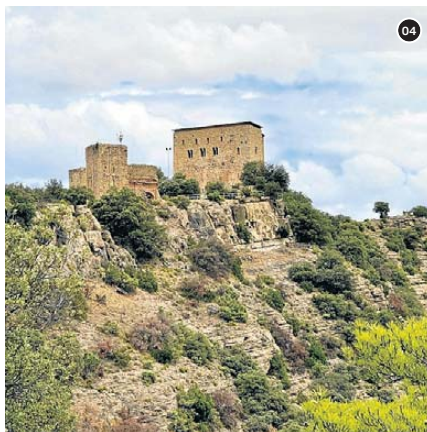
El projecte Joc de Dames forma part de la iniciativa Women's Legacy-Emakumeen Emaria, que aspira a ser una plataforma europea per incorporar la perspectiva de gènere en la interpretació del patrimoni cultural. Dues de les seves impulsores són Ainaro Martínez Matia, historiadora de l'art, i Aintzane Eguliator Mancisidor, responsable dels programes de difusió del patrimoni cultural a la Diputació foral de Bizkaia. Des de la Diputació organitzen les Jornades Europees del Patrimoni i el 2018 el van dedicar al llegat de les dones en el patrimoni cultural de Bizkaia. Això els va permetre, explica Eguliator, “visibilitzar dones i, alhora, fer visibles també molts oficis que feien les dones i que no havien estat posats en valor”. A partir d'aquí van decidir impulsar el projecte, com diu Martínez, “al ser conscients que a Europa hi havia iniciatives molt interessants per treballar la perspectiva de gènere. Martínez reconeix que iniciatives com el Joc de Dames són “una inspiració”. “Ho té tot. És una iniciativa local molt implicada en el territori, que apel·la a un patrimoni consolidat. I quan semblava que no hi havia res més a dir, han vingut a sacsejar consciències i a denunciar que faltava per explicar, com a mínim, la meitat de la història”.

01

03

04